

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه‌ی آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌ی‌مازندران

فصلنامه

@QOM_KHAMENEI_IR

نظام فکری آیت الله مصباح یزدی (رضوان الله علیه)

موسسه‌ی پژوهشی فخرنگی

مطالعه و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی مصباح یزدی

فخرنگی

اصلی ترین ویژگی نظام فکری آیت الله مصباح یزدی (رضوان الله علیه)

عرضه‌ی معارف قرآن به صورت سیستماتیک و منظم، به صورتی که پژوهشگر بتواند از یک نقطه شروع کند و زنجیروار حلقه‌های معارف اسلامی را به هم ربط بدهد و در نهایت به آنچه هدف قرآن و اسلام است، نائل شود.

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه‌ی آیت الله حضرت آیت الله العظمی مازنی مدظلهم

مستشرق

طرح‌های پیشنهادی آیت‌الله مصباح‌یزدی (رضوان‌الله‌علیه) برای دسته‌بندی معارف قرآنی

✓ طرح اول: دسته‌بندی عرضی بر اساس محتوای دین

تقسیم بندی تمام معارف قرآن بر اساس محتوای دین، یعنی (۱- عقاید؛ ۲ اخلاق؛ ۳- احکام). یک دسته در باب اصول عقاید (توحید، نبوت، معاد، عدل و امامت)، و جزئیات این اصول، مثلاً جزئیات عالم برزخ. دسته‌ی دیگر در باب اخلاق و دسته‌ی سوم، در باب احکام، که البته فقهای ما در باب احکام این کار را کرده و کتاب‌هایی در موضوع آیات الأحکام نوشته‌اند مانند کَنْزُ الْعِرْفَانِ وَ زُبْدَةُ الْبَيَانِ.

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه‌ی آیت‌الله حضرت آیت‌الله العظمی‌نمازی مدظلها

مستقر

طرح‌های پیشهادی آیت‌الله مصباح‌یزدی (رضوان‌الله‌علیه) برای دسته‌بندی معارف قرآنی

✓ طرح دوم: دسته‌بندی عرضی بر اساس ابعاد وجودی انسان

دسته‌بندی معارف قرآن بر حسب ابعاد وجود انسان، چون قرآن برای هدایت انسانهاست «هُدًى لِلنَّاسِ»،

و انسان، دارای ابعاد گوناگون مادی، معنوی، فردی، اجتماعی، دنیوی و اخروی است.

به این ترتیب، محور تقسیم‌بندی خود «انسان» قرار می‌گیرد.

طرح‌های پیشنهادی آیت‌الله مصباح‌یزدی (رضوان‌الله‌علیه) برای دست‌بندی معارف قرآنی

✓ طرح سوم: دست‌بندی طولی با محوریت «الله»

➤ محور را «الله» بدانیم و تقسیمات را نه در عرض هم، بلکه در طول یکدیگر انجام دهیم. یعنی معارف قرآن را مثل یک رودخانه جاری و آبخاری در نظر بگیریم که از منبع فیض الهی سرازیر است و به هر بخشی و مرحله‌ای که می‌رسد، آنجا را سیراب می‌کند، و وارد مرحله‌ای دیگری می‌شود که این مراحل طولی است: «أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا...» (رعد / ۱۷).

➤ اول نقطه‌ی معینی دارد که از آنجا شروع می‌شود و از آنجا که لبریز شد به مرحله‌ی دوم فیضان می‌کند. و مرحله‌ی دوم فرعی از مرحله‌ی اول است؛ نه اینکه در کنار آن و قسیم آن باشد. گرچه تقسیمات طولی کم کم به جایی می‌رسد که پخش می‌شود و شاخه‌هایی هم پیدا می‌کند؛ اما اساس بر این است که معارف قرآنی را بر حسب مراتب طولی در نظر بگیریم.

طرح‌های پیشنهادی آیت‌الله مصباح‌یزدی (رضوان‌الله‌علیه) برای دسته‌بندی معارف قرآنی

✓ رجحان طرح سوم بر دو طرح دیگر:

- ❖ محور آن «الله» تبارک و تعالی است و در کنار او چیزی را معرفی نمی‌کنیم: «هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ» (حدید / ۳).
- ❖ برخلاف تقسیمات دیگر که در آن‌ها باید محور چیز دیگری مثل انسان باشد، یا اگر از توحید و عقائد هم بحث می‌شد؛ باید در کنار آن، اخلاق و احکام را به عنوان قسیم اعتقادات مطرح کنیم، ولی در اینجا اول یک بحث بیشتر نداریم و جای هیچ بحثی هم در کنار آن نخواهد بود و تا این بحث حل نشود و از آن فارغ نشویم، به بحث دوم نخواهیم رسید. بدین شکل، ترتیب منطقی بین مسائل و تقسیمات حاصل می‌گردد؛ بحث قبلی یک نوع تقدم بر بحث بعدی خواهد داشت که تقدم آن روشن و قابل فهم است، بر خلاف تقسیماتی که بحث‌ها را در عرض یکدیگر قرار می‌دهد و تقدم داشتن یکی بر دیگری، محتاج به تبیین و گاهی تکلف است.
- ❖ فرض کنیم شوون فردی و اجتماعی انسان، دو بُعد وجود اوست، حال، اول بُعد فردی را بگوییم یا اجتماعی را؟ و آیا این هر دو را مقدم بدانیم یا تقسیم دیگری را بر اساس شوون مادی و معنوی در نظر بگیریم؟ ولی اگر یک ترتیب طبیعی بین عناوین وجود باشد و دسته‌بندی بر اساس همان ترتیب طبیعی و منطقی انجام گیرد، دلیل روشنی برای تقدیم و تأخیر وجود خواهد داشت و نظام منسجم‌تری به وجود می‌آید که اشکالات طرح‌های قبلی را نخواهد داشت.
- ❖ بنابراین، بهتر است محور همه‌ی معارف قرآنی را «الله» قرار دهیم که کاملاً با روح تعالیم قرآن، سازگار است و نخست به مسائل خداشناسی و انسان‌شناسی وارد شویم، سپس سایر مسائل انسانی را از راه تدبیر و تربیت الهی نسبت به انسان مورد بحث قرار دهیم. بدین ترتیب، سیستم منسجمی از معارف به دست می‌آید که هم محور اصلی آنها اصالت حقیقی دارد و هم حلقه‌های آن دارای پیوند و ترتیب روشنی می‌باشد.

الف- نظام معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح یزدی (رضوان الله علیه)

۱. خداشناسی: که شامل مباحث شناخت خدا و توحید و صفات و کلیات افعالی الهی می شود.

۲. بحث از تفصیل افعال (خلق و تدبیر): طبیعی است که بحث از آفرینش جهان، مقدم بر آفرینش انسان است.

لذا در مرحله دوم، به کیهان شناسی می پردازیم که شامل مباحث آفرینش جهان (زمین و آسمانها و ستارگان) و پدیده های جوئی (رعد، برق، باد، باران و...) پدیده های زمینی (کوهها، دریاها و...) می شود و ضمناً عرش و کرسی و فرشتگان و جنّ و شیطان نیز مورد بحث قرار می گیرند.

نظام معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح زردی (رضوان الله علیه)

۳. انسان شناسی: که شامل مباحث آفرینش انسان، ویژگیهای روح، کرامت و شرافت انسانی، مسئولیت و شرایط آن (آگاهی قدرت عمل اختیار)، ابعاد مختلف وجود انسان، سنتهای الهی در تدبیرات فردی و اجتماعی، معاد و سرنوشت نهایی بشر می شود. در این بخش روشن می گردد که زندگی دنیا مقدمه ای برای آخرت و مرحله ای است که انسان باید با انتخاب خود، راه سعادت را برگزیند و سرنوشت نهایی خود را بسازد و تدبیرات الهی در این جهان بر محور تأمین انتخاب (ابتلاء و آزمایش) دور می زند. بعد از آنکه معلوم شد که انسان موجودی ست انتخابگر که باید راه خود را آزادانه برگزیند؛ نیاز به شناختن «راه» مطرح می شود که موضوع این بخش است.

۴. راه شناسی: که شامل مباحث شناختهای عادی (انواع علم حضوری و حصولی متعارف) و غیر عادی (الهام و وحی) می شود و مسأله ای «نبوت» و ضرورت بعثت انبیاء، و هدف آن، و نیز مقامات ایشان (نبوت، رسالت، امامت) و همچنین مسائل اعجاز و عصمت مطرح می گردد و سرانجام، مسأله ای جانشینی انبیاء (امامت به معنای خاص) مورد بحث قرار می گیرد.

نظام معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح زردی (رضوان الله علیه)

پس از آنکه دانستیم که وحی و نبوتی در کار است، نوبت می‌رسد به شناختن کسانی که گیرنده‌ی وحی و رساننده‌ی آن به مردم بوده‌اند:

۵. راهنماشناسی: که شامل مباحث تاریخ انبیاء و ویژگیهای هر یک و کتاب‌هایی که برایشان نازل شده و محتویات آنها می‌شود و به تاریخ پیغمبر اسلام (صلی الله علیه وآله) و حوادثی که در زمان حیات آن حضرت اتفاق افتاده می‌انجامد و ضمناً تاریخ اقوام و ملل و سایر داستانهای قرآن، مطرح می‌گردد.

پس از آنکه از کتابهای آسمانی پیشین بحث شد نوبت به شناختن آخرین کتابی می‌رسد که نازل شده است و جاودانه باقی خواهد ماند؛

۶. قرآن‌شناسی: شامل مباحث کلی درباره‌ی قرآن و ویژگیهای آن، هدف نزول، کیفیت نزول، اعجاز، جهانی بودن، ابدی بودن، اسلوب بیان (استدلال عقلی، موعظه، جدل، تمثیل، قصص و...) و مباحث محکم و متشابه و تأویل می‌شود.

نظام معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح زردی (رضوان الله علیه)

بعد از این که دریافتیم که هدف قرآن، تزکیه و تعلیم است (تزکیه: بحث اخلاق و خودسازی را ایجاب می کند و تعلیم بحثهای آینده را.) از این دو بحث می کنیم.

۷. اخلاق یا انسان سازی در قرآن: شامل مباحث خودشناسی و خودسازی است و نیز خیر و شرّ در افعال اختیاری و رابطه‌ی

آنها با کمال و سعادت نهایی، روش تربیت و تزکیه‌ی قرآن (بیدار کردن انگیزه‌های خیرجویی به وسیله‌ی انذار و تبشیر) نقش ایمان و عمل و بیان رابطه‌ی آنها با یکدیگر و رابطه‌ی هر دو با علم و سرانجام تفصیل اخلاق فاضله و رذیله.

در این مرحله، برنامه‌های عملی قرآن برای انسان در رابطه‌ی با خدا، و با خود، و با دیگر انسانها مطرح می شود و تعالیم این کتاب آسمانی درباره‌ی هر بخش جداگانه مورد بررسی قرار می گیرد.

۸. برنامه‌های عبادی قرآن: شامل مباحث نماز و روزه و حج و قربانی و دعا ذکر می شود یعنی اعمالی که رکن اساسی آن را

تقویت رابطه‌ی انسان با خدا تشکیل می دهد هرچند مصالح اجتماعی زیادی نیز در آنها منظور شده است.

نظام معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح زردی (رضوان الله علیه)

۹. احکام فردی قرآن: که شامل مباحثی است نظیر حلال و حرام در خوردنیها و نوشیدنیها (اطعمه و اشربه و صید و ذباحت) و تجمل و زینت.

۱۰. احکام اجتماعی قرآن: (در مقدمه‌ی این بخش، جامعه از نظر قرآن مورد بحث قرار می‌گیرد)

احکام اجتماعی شامل مباحث اجتماعی و حقوقی و سیاسی و اقتصادی است و به بخشهای فرعی زیر منقسم می‌گردد:

بدین ترتیب معارف قرآن از نقطه‌ی آغاز هستی شروع و به ترتیب، مراحل خلق و تدبیر الهی مورد بحث واقع می‌شود و به بیان ویژگیهای جامعه‌ی آرمانی انسانی ختم می‌گردد و در همه‌ی مراحل ارتباط با محور اصلی «الله» کاملاً محفوظ است.

۱) احکام مدنی.

۲) احکام اقتصادی.

۳) احکام قضائی.

۴) احکام جزائی.

۵) احکام سیاسی.

۶) احکام بین‌المللی.

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه قرآن با حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی

مستقر

ب- نظم منطقی معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح یزدی (رضوان الله علیه)

از یک زاویه دیگر، و به یک معنا وسیع تر، که مباحث عقلی را هم شامل می شود، این موضوعات قابل گسترش است. در این فضا، ترتیب مباحث بر اساس نظم منطقی تنظیم می شود.

ب- نظم منطقی معارف قرآنی از دیدگاه آیت الله مصباح یزدی (رضوان الله علیه)

۱. از آنجا که هر دانشی، در گام اول با این سؤال مواجه است که اساساً انسان قادر به شناخت معتبر از واقعیت هست یا نه، واگر هست، با چه ابزاری، از چه منابعی، با چه شرایطی، و... اولین مسئله، معرفت شناسی است. پس از اثبات امکان معرفت، انواع معرفت‌های حضوری و حصولی، و مرزهای اعتبار هر یک از انواع معرفت، مبنای علوم مختلف پی‌ریزی می‌شود.

۲. شناخت مبدا هستی بر شناخت هستی‌های دیگر مقدم است.

۳. در مرحله بعد، انسان شناسی ریشه همه علوم توصیفی و دستوری مربوط به انسان است.

۴. مبنای مشترک همه علوم دستوری (که متکفل نشان‌دادن راه رسیدن به کمال و سعادت انسانی هستند) تبیین منشأ ارزش‌ها و الزام‌هاست که تحت نام فلسفه ارزش‌ها یا فلسفه اخلاق بررسی می‌شود.

وَأَخِرُّ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

And the last of their call will be, "Praise to Allah, Lord of the worlds"

سورة نوح

موسسه‌ی پژوهشی فرهنگی

مطالعه و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌ مازنی مدظلہ

فکر